

Лаура КАЛМАР
Учитељски факултет на мађарском
наставном језику, Суботица
Универзитет у Новом Саду

УДК 379.8-053.6
004.738:316.472.4
- стручни рад-
DOI: 10.5937/gufv2202023K

ПРИСУСТВО ДРУШТВЕНИХ МРЕЖА У СЛОБОДНОМ ВРЕМЕНУ МЛАДИХ

Сажетак: Слободно време представља један од важних чинилаца развоја личности деце и младих, јер им пружа могућност да изразе своје стваралачке снаге и задовоље своја интересовања и потребе. Нови миленијум представља прекретницу у разним областима развоја друштва и цивилизације, у чему информационе технологије и дигитални медији имају веома важну улогу. Због лаке доступности, брзих информација и брзог приступа, готово да ниједна особа, нарочито млада, не може замислити своју свакодневицу без њих. Медијски утицај на савременог човека почиње да се дешава од његове најраније животне доби и из тог разлога ова тема заслужује више простора у педагошкој теорији. Циљ рада јесте да укаже на различите начине коришћења друштвених мрежа у слободном времену младих, као и на улогу породице као нуклеуса друштва у усмеравању младих да слободно време проводе што квалитетније и креативније. У раду се дефинишу појмови слободног времена и друштвених мрежа, указује се на нека од најзначајнијих истраживања на нашу тему у земљи и иностранству и дају се педагошке импликације за даља истраживања. Закључак рада је да млади проводе већи део слободног времена уз различите медије јер у њима проналазе садржаје, симболе и потврду времена у коме живе. Из тог разлога веома је важно да информације и садржаји које млади користе путем медија буду релевантни, да подстичу младе на критичко мишљење и да, пре свега, буду безбедни за коришћење. Самим тим, велика је одговорност породице, друштва, школе, као и државних органа у подршци и стварању информационе писмености младих.

Кључне речи: млади, слободно време, друштвене мреже.

Уводна разматрања

Научно интересовање за истраживање слободног времена појављује се средином 20. века, а оно је узроковано значајем слободног времена у животу припадника постиндустријалистичког друштва. Слободно време зади-

* laura.kalmar@magister.uns.ac.rs

ре у сва подручја друштвених збивања: економско, социјално, политичко, културно. Некада је слободно време било привилегија владајућих класа, али се једним делом због остварења радничких права, а другим због индустријске револуције, враћа онима који су га својим радом заслужили. Данас оно постаје општа појава модерног друштва. Некада се истицало квантитивно повећање слободног времена, а данас је главни проблем у његовом квалитету. Некад је било више усмеравања ка одмору и рекреацији, а данас ка формирању личности и комплетирању садржаја перманентног васпитања и образовања. Степен схватања вредности, распрострањености и коришћења слободног времена сматра се једним од важнијих критеријума савремености и напретка појединог друштва. Начин на који деца и млади користе слободно време умногоме утиче на развој њихових вештина, комуникације, ставова и понашања. Постоје различита одређења слободног времена, а нека од њих ћемо расветлити у раду. У раду ћемо дефинисати и појам и врсте друштвених мрежа, позитивне и негативне стране присуства друштвених мрежа у слободном времену младих. Млади траже од породице, школе, медија и других васпитних чинилаца занимљиве и примерене активности за задовољавање својих потреба и интересовања. Ако они нису спремни да их пруже, млади траже одговоре на друштвеним мрежама, са вршњацима сличних интересовања и мотивације. Са порастом и разноврсношћу медијске понуде повећавају се и њихови утицаји, како позитивни тако и негативни. У односу на традиционалне медије (телевизија, радио, штампа), где је дете углавном пасивни посматрач, дигитални медији пружају могућност интерактивног учешћа.

Појам и дефинисање слободног времена младих

Објашњење појма слободног времена могуће је пронаћи у разним студијама, монографијама и енциклопедијама. У педагошкој литератури под појмом слободног времена подразумева се „време које појединац испуњава и обликује према властитим жељама, без било које обавезе и нужде” (Ješić, 2000). Појам слободног времена је широк и стога га је тешко строго дефинисати. Теоретичари и истраживачи различито приступају, понекад чак и противуречно, темељним проблемима овог феномена, па отуда и разилажења у појмовном одређењу. Међутим, заједничке одреднице су: слобода, добровољност и необавезност (Rosić, 2005). Сари (2019) истиче да се модерно схватање слободног времена значајно променило. Слободно време није више само време за забаву и активности без одређеног циља, како се то традиционално схватало. У савремено доба на њега се гледа као на време које значајно утиче на развој младе особе, тако што му омогућава да истражује лична интересовања, да гради социјалне вештине и да се информално образује. Самим тим, млади имају потребу и обавезу да налазе нове начине коришћења слободног времена. Слободно време је јако битан сегмент развоја деце и адолесцената. Омогућава им да пробају различите друштвене улоге и

активности (Орић и Ђурановић, 2014). Думазедиер је дао следећу дефиницију слободног времена: „Слободно време је пуно занимања којима се јединка може до миле воље предати, било да се одмори, било да се разоноди, било да развије своје добровољно друштвено учешће, своје информисање или своје накнадно образовање, пошто се ослободила свих професионалних, породичних или друштвених обавеза” (Воžовић, 2009: 88). Он је свакодневни живот поделио на три дела: рад, обавезу ван рада и слободно време и показао је да необавезно слободно време има три значајне функције: одмарање које се испољава у оспособљавању за рад; забава, функција која ослобађа од досаде. Трећа функција се односи на развој личности и она ослобађа од навике која тежи да кретање, владање, свакодневне идеје ограничи на аутоматизме и клише. Она омогућује шире, слободније друштвено учешће и несебичну негу тела и духа. Она пружа нове могућности за добровољну интеграцију у живот рекреативних, културних, друштвених група. Она омогућује слободно употребу афективних или интелектуалних знања, неговање способности стечених у младости, али које су увек превазилажене непрестаном и комплексном еволуцијом друштва. Слободно време има три важне функције: одмор (рекулпација), забава и разонода, развој личности. Кроз слободно време одвија се значајан део социјализације младих – део који их приближава њима самима, али и друштву у коме живе. Под организованим слободним временом најчешће се подразумева време које није испуњено активностима школе и наставе (Grandić, 2014).

Слободно време обично се дефинише и као време изван радних обавеза, породичних дужности и физиолошких потреба, којима појединац самостално располаже по властитом нахођењу и преференцијама. То су време и могућности које слободно поседујемо да се нечим бавимо по властитој жељи. Слободно време је време активног одмора, разоноде, позитивног развоја, социјализације, хуманизације и стваралачког потврђивања личности. Битна одлика тако схваћеног слободног времена стога није траћење времена, него креативно осмишљавање времена које појединцу остаје на располагању након испуњавања задатих обавеза (Воžовић, 2009).

Слободно време има три важне функције: одмор (рекулпацију), забаву и разоноду, развој личности. Кроз слободно време одвија се значајан део социјализације младих – део који их приближава њима самима, али и друштву у коме живе. Под организованим слободним временом најчешће се подразумева време које није испуњено активностима школе и наставе (Grandić, 2014).

Слободно време је активност која искључује обавезе везане за посао, школу, породицу и друштво, а којој индивидуа приступа добровољно. Слободно време има за циљ да релаксира, забави и допринесе развоју појединца у погледу личних интересовања, друштвеног учешћа и стваралачког капацитета. Наведену дефиницију најпрецизније је формулисао Думазедиер, један од првих истраживача појма слободног времена (Veal, 2019).

Неадекватно коришћење слободног времена младих

Интересовања сваког појединца различита су, па је самим тим различит и начин провођења слободног времена од особе до особе. Слободно време је модеран феномен и променљива појава која је обележила ова подручја друштвеног деловања, од социјалног, педагошког, економског, политичког, здравственог, комерцијалног. Када су млади слободни од школских обавеза, чињеница је да већина њих углавном проводи време у кафићима, клубовима, играоницама и услед тог неадекватног и неорганизованог коришћења слободног времена примећује се манифестовање разних облика девијантног понашања, међу њима и облика неприлагођеног понашања попут пушења, алкохолизма и наркоманије. Када дође до тога да код младих изостају одређене активности које код њих изазивају позитивна осећања, они теже да себи осигурају забаву у неком добро организованом објекту, а ако им то не одговара, разоноду ће тражити на улици, која их чека раширених руку да их упозна са животом данашњице (Grandić, 2014).

Тенденција младих да излазе из куће у касним вечерњим сатима и да у кафићима, дискотекама и клубовима остају до раних јутарњих сати узима све више маха. Опште је познато да у таквим објектима владају пушење, алкохол, дрога и многи други пороци који привлаче омладину. Читав такав амбијент им пружа добар провод, обећава задовољство и пружа им бекство од реалности (Božović, 2009).

Значај активности у слободно време за психички, когнитивни и социјални развој деце и младих постала је посебно битна тема у већини савремених друштава. Такве активности у великој мери доприносе емоционалном и социјалном развоју деце и младих, па је важно да се преузму све мере да њихово организовање у току слободног времена не постане процес насилног усађивања идеја, ставова и когнитивних стратегија код младих или њихово искључивање из других аспеката социјалног живота. Посебна вредност организовања активности у слободном времену младих огледа се у унапређивању квалитета живота и остваривању права на квалитетан живот, као и у могућности превенције различитих болести зависности и социјално непожељних облика понашања.

Врсте слободних активности стално се развијају и повећавају упоредо са развојем науке, технике и технологије, као и укупне културе цивилизације и народа (Plenković, 2000).

Аутор Mahoney (2000) наводи три главна аспекта која су битна за позитиван утицај слободног времена на децу и младе. То су: структура, вршњачка група и друштвени аспект. Под структуром аутор истиче да су структуриране слободне активности оне које су организоване, које имају временски распоред, јасне циљеве, стручно вођење и имају за циљ развој неке вештине код учесника. Са друге стране, неструктурирано слободно време има квалитете супротне наведеним и као њихов пример узимају се: дружење са вршњацима, забава, изласци, играње игрица, бесциљно коришћење интернета, гледање телевизије.

Појам и дефинисање друштвених мрежа

Друштвена мрежа (социјална мрежа) јесте друштвена структура састављена од појединаца (организација) који се називају „чворови”, а који су повезани једним или више специфичних типова међузависности, као што су вредности, визије, идеје, финансијски интереси, пријатељство, сродство, заједнички интерес, недопадање, сексуални односи, или односи поверења, знања или престижа (Vuјanić, 2007).

Начин комуникације путем интернет друштвених мрежа разликује се од класичне непосредне комуникације јер у комуникационом процесу приликом преношења неке информације изостају невербални елементи који омогућавају потпуну семантичку вредност поруке. У истраживању у Србији, око четири петине ученика узраста од 10 до 18 година имало је свој профил на некој од социјалних мрежа. Комуникација путем интернета може да има различите облике: то може бити разговор сниман камером, или разговор без слике, или слање звучних или текстуалних порука. За сада је убедљиво најчешћи вид комуникације онај помоћу тастатуре – разменом писаних порука. Комуникација се обавља из властитог сигурног простора, контролисана је, сиромаштво информација је штит који се по потреби може одбацити. Интернет комуникација је, све у свему, контролисанија, јер особа лакше него у комуникацији лицем у лице може да бира како и када ће комуницирати и шта ће о себи открити. Запажена је још једна специфичност интернет комуникације, тзв. дезинхибиција на интернету. Смањен чулни контакт међу саговорницима и већа анонимност доводе до мање инхибираног понашања него у комуникацији лицем у лице. Ова дезинхибираност може да се испољи у лакшем изношењу интимних података, који би се иначе саопштавали само добронамерним пријатељима, у смањеној бризи о утиску који ће се остварити и спонтанијој комуникацији (Popadić i Kuzmanović, 2014).

Дигитални медији јесу подскуп електронских медија, који потпадају под технолошко окриље интернета (Ješić, 2000). Дигитални медији обухватају широк спектар информационих сервиса као што су: образовни портали, блогови и интернет странице, корисничке и друштвене мреже, дигитална телевизија и сервиси за размену слика и видеа. Највећи развој и популаризација интернета настао је управо због дигиталних медија, тако да они представљају главни покретач новина након иницијалне појаве интернета. Друштвене мреже, као подскуп дигиталних медија, јесу наставак првобитних сервиса електронске поште. У том периоду настаје и назив друштвене мреже, под којим се подразумева сервис за повезивање великог броја корисника (Junco & Chickering, 2010). Дигитални медији по својој функционалности могу се дефинисати као сервиси који ангажују кориснике путем сарадње, дељења информација и демократизације улога и дељења одговорности. Популарност друштвених мрежа у томе је што оне омогућавају већу партиципацију, повезаност и интерактивност корисника у односу на класичне форме комуникације унутар друштва. Развој социјалних мрежа допринео

је да људи тренутно деле информације без обзира на место и да развијају мреже пријатеља са којима можда никада нису били у личном контакту. Њихова заступљеност данас је у тој мери велика да се социјалне мреже укључују у дефиницију заједнице, поред породице, пријатеља и вршњака (Sublet i sar., 2011).

Преглед ранијих значајнијих истраживања активности младих у слободном времену

У истраживањима слободног времена преовладавају она која акценат стављају на поједине активности младих током слободног времена и посматрају њихову учесталост. Уколико постоји категоризација, она углавном није добијена емпиријским путем него је теоријски заснована и служи као оквир за интерпретацију података. Тако се у неким истраживањима слободно време посматра зависно од тога да ли је проведено активно или пасивно, да ли активност усмеравају вршњаци или одрасли, које активности су присутне, које компетенције млади ангажују бавећи се одређеним активностима (Stepanović, Videnović i Plut, 2009).

Степановић наводи резултате истраживања у коме су адолесценти бирали три одговора који описују оно што најчешће раде када немају обавезе. Понуђени одговори били су следећи: уз мобилни, уз ТВ, са партнером, сâм уз компјутер и интернет, уз компјутер и интернет са друштвом, сâм слуша музику, слуша музику са друштвом, дружи се са пријатељима, ради нешто креативно (црта, пише, слика, свира...), рекреативни спорт, досађује се код куће, изласци, читање књига, читање часописа, шопинг, праћење културних догађаја. Највећи број адолесцената наводи дружење (48%), гледање телевизије (46%) и провођење времена уз мобилни телефон (33%). Потом следи самостално слушање музике (28%), виђање са партнером (23%), самостално провођење времена уз компјутер (20%) и 11 рекреативно бављење спортом (20%). Све остале активности наводи мање од 10% испитаника. Наведени резултати указују да су у слободном времену младих најприсутније забавне активности (Stepanović, 2013).

Истраживање на узорку домске деце показало је да се слободно време у граду најчешће проводи у кафићима и спортским манифестацијама. Културне потребе (одласци у биоскопе, позоришта, изложбе, концерте) сведене су на најмању могућу меру, док су забава и разонода у врху активности анкетираних ученика (Koković 2002: 61–79).

У земљама окружења спроведена су слична истраживања на тему слободног времена младих. Тако је, рецимо, истраживање које је спроведено у БиХ (Мрежа ресурса за превенцију и третман овисности о дрогама у БиХ 2004) на узорку до 1046 испитаника узраста од 14 до 26 година показало да су кафићи и дискотеке најчешћа места за окупљање младих, док се готово половина младих не бави никаквим спортским активностима. Праћење телевизијског програма је и у БиХ најчешћа активност младих. Наиме, 51,7%

младих свакодневно проведе више од три сата гледајући телевизију. Половина испитаника уопште не долази у додир с компјутерима, трећина младих уопште не чита књиге, две трећине њих не посећује биоскопе и позоришта. Према резултатима овог истраживања, око половине испитаника конзумира цигарете (48,1%), трећина (77 испитаника) конзумира алкохол, а проценат младих који имају искуство с дрогом креће се од 12% до 17,2% (Petrović i Zotović, 2010).

У Великој Британији на узорку деце узраста од 11 до 14 година спроведено је истраживање с циљем регистровања изложености ризицима у слободно време (Hayes 2002). Интересантно је да су резултати показали да су најпопуларнија места за провођење слободног времена куће пријатеља, кафићи, паркови и трговачки центри, док само мали број испитаника проводи слободно време у организованим активностима изван школе. Главна активност слободног времена за младе Британце је гледање телевизијског програма, после чега следи слушање музике, дружење с вршњацима и рад на рачунару. Спортске активности заступљене су у много мањој мери (Petrović i Zotović, 2010).

У Британији је, такође, истраживање спроведено 2006. (Margo & Dixon, 2006) показало да млади ретко проводе слободно време са породицом, а да више од половине младих редовно конзумира алкохол. Тачније, по свим индикаторима ризичног понашања, као што су уживање дрога и алкохола, насиље и промискуитет, Британија је или на првом или близу првог места у Европи. Примера ради, 38% британских петнаестогодишњака је у 2003. години пробало марихуану, док је у Шведској 7%, а у Немачкој њих 27% (Petrović i Zotović, 2010).

Присуство друштвених мрежа у слободном времену младих

У развијеним и средње развијеним земљама (каква је Србија) све је мање деце која доминантан део слободног времена проводе напољу, у игри са вршњацима, а све је више деце која сате проводе уз мобилне телефоне, интернет и телевизију, у тзв. виртуелном свету. Чест је случај да се време проведено у виртуелном свету одвија уз садржаје и програме који нису прилагођени узрасту и потребама деце и младих. Тако, утицај телевизије не зависи само од програмског садржаја већ и од формалне функције телевизије као што су висока анимација, пренаглашене музичке деонице, визуелни и аудитивни специјални ефекти. Ове наведене карактеристике помажу у привлачењу и задржавању пажње код деце и младих, а слично се односи и на интернет са његовим интерактивним аудиовизуелним садржајима, те порталима и друштвеним мрежама које се базирају на видео-садржају (Perić, 2017).

Утицај радија, телевизије, штампе и интернета толико је моћан да се ова средства по снази васпитног деловања изједначавају са утицајима примарних васпитних фактора – породице и школе. Преко њих се буде интересовања за научне и културне тековине, обогаћује социјална и морал-

на димензија човека и буди интересовање за разне обике људског стваралаштва. Ова средства могу преко одређених садржаја остварити и супротно дејство, које се постиже онда када њихове кориснике третирају као објекте манипулишући њиховим осећањима, убеђењима и ставовима у интересу одређених друштвених слојева. Одређени садржаји и средства масовне комуникације могу да остваре негативне последице и да изазову негативна својства личности (Grandić i Letić, 2008). Данас вероватно интернет преузима примат од ТВ-а када је у питању „трошење” слободног времена младих. Интернет представља најраспрострањенију активност младих у слободном времену. Коришћење интернета не треба забранити, већ младе треба усмеравати да интернет користе само када је то неопходно. Фејсбук је постао тренд, другим речима, они који га не користе не прате трендове. Такво тумачење је педагошки сасвим погрешно, јер коришћење нечега треба да буде чин личног избора и слободе појединца. Негативно је то што млади, па чак и деца млађег основношколског узраста, интернет користе и по неколико сати дневно, притом заборављајући и стављајући у други план свакодневне школске и породичне обавезе. Осим тога, све смо чешће сведоци медијског насиља у којем су деца и млади жртве (Grandić i Letić, 2008).

Из свега наведеног можемо закључити да су друштвене мреже корисне уколико се на користан начин користе, а да слободно време треба испунити не само друштвеним мрежама, већ и стваралаштвом, културом и физичким активностима.

Позитивне и негативне стране присуства друштвених мрежа у слободном времену младих

Друштвене мреже, гледано са пословно-маркетиншког аспекта, заиста су пун погодак, јер су примери у пракси најбоље показали колико је данас неопходно бити део Фејсбук или Твитер неба. Ипак, медаља увек има две стране. Иако су друштвене мреже направљене да побољшају социјализацију, чини се да је њихов ефекат контрапродуктиван. Стиче се утисак да оне више нису постале начин да се проведе слободно време, већ главна преокупација и животни стил. Прилично узнемиравајуће звучи слоган који влада међу средњошколцима: „Ниси на друштвеним мрежама, дакле не постојиш”. Нове генерације, које су одрасле за рачунаром, као да су се сјединиле са машином и постоји реалан страх да ће велики број тих младих људи бити у немогућности да чита одређене социјалне знаке у класичним људским интеракцијама у стварности. Мада је тачно да је и било каква комуникација боља од никакве, треба имати у виду да све оне ствари које нам доноси традиционална форма комуникација у реалном свету (поглед саговорника, глас, израз лица, положај тела), све то у виртуелној комуникацији не постоји и онемогућава истинско упознавање човека. Гледано са педагошког аспекта, овај вид комуницирања нема позитивних васпитних ефеката јер је предуслов за то да комуникација има „висок ниво интеракције и мо-

гућност обостраних утицаја, отвореност, интерперсоналност, активно слушање, разумевање, постојање емоција, емпатију” (Zukorlić, 2016: 92). Ипак, пораст корисника друштвених мрежа говори нам да је „свет привида” и даље у великом налету, јер су многи средњошколци углавном несигурни по питању властитог изгледа и вредности, па виртуелном интеракцијом прикривају своје проблеме, беже од њих и њиховог решавања (Kowalski, 2014).

При таквој комуникацији, ученици се осећају слободнијим да се убацују у улоге које им делују социјално пожељно и које су преко новијих медија и уопште у искривљеном модерном друштву фаворизоване. Отворенијим изражавањем емоција и ставова, они пружају једну лажну слику о себи. Иако тврде да им боравак на друштвеним мрежама подиже самопоуздање, истина је сасвим другачија. Са друге стране, појављује се и проблем показивања претеране и неуобичајене искрености са скоро потпуно непознатим особама, у чији идентитет могу да верују само на основу онога што виде на друштвеној мрежи, што такође пружа један лажан осећај блискости. Друштвене мреже дефинитивно су измениле значење појма „пријатељ”, јер многи ученици додају за „виртуелне пријатеље” људе које и не познају у реалности (Bogavac i Popadić, 2013).

Поред те „виртуалне социјализације” и живота у једној електронској илузији, постоји још неколико тамних страна друштвених мрежа. Пре свега, поставља се питање губитка приватности. Све слике, статуси, коментари које корисници оставе на мрежи и за које мисле да су доступни само „пријатељима”, могу остати вечно на мрежи и серверима, доступни свима, па чак и када их обришу. Никако не треба заборавити ни губитак времена, јер када се корисници „улогују” у мрежу, све им постаје занимљиво због могућности да „уђу у живот” других људи. Самим тим, остаје им и мање времена за учење и рад уопште, па као последица тога долазе и слабе оцене у школи. Претерано коришћење друштвених мрежа довело је до тога да се у неким клиникама за одвикавање од зависности уведе и ново одељење за одвикавање од Фејсбука. Како кажу њихови стручњаци, први симптоми зависности јесу да човек не може да контролише време проведено на овој друштвеној мрежи и почиње да занемарује своје обавезе (Nedimović i Biro, 2011). На основу фокус-групних разговора може се закључити да млади брину о приватности личних података на интернету и да их ретко деле са другима, као и да имају свест о томе да је интернет „јавни простор”, што већини смета: „схватио сам да је Фејс једна глупост зато што можеш да окачиш слику и цео свет може да је види; не свиђа ми се то што сада злоупотребљавају Фејс и тиме малтретирају људе које никад нису видели, постављају неке слике које су приватне и онда цео Фејс сазна, и онда тако кад их виде на улици крену да их прозивају, и тако онда креће насиље” (Nedimović i Biro, 2013: 56).

У једном пилот истраживању које су спровели Ђукановић и Кнежевић, у узорку од 200 испитаника, на питање зашто користе Фејсбук профил, преко четири петине испитаника одговорило је да сматра да ће тако појачати односе са вршњацима. Закључак овог истраживања је да млади

највише компулзивно користе Фејсбук, да им је он привлачан јер добијају виртуелну социјалну подршку и креирају свој нови идентитет који није утемељен на реалности. Креирању новог идентитета прибегавају особе са ниским самопоуздањем, социјално инхибиране и са комплексима (Đukanović i Knežević, 2015: 57).

Па ипак, позитивну страну друштвених мрежа представља чињеница да млади лако могу да се повежу са пријатељима, да усвајају и деле нова знања и сазнања. У време пандемије ковида 19 друштвене мреже постале су скоро једини, ако не и једини начин реализације наставе. Ту је ступило на сцену учење на даљину као једино могуће решење у пандемији, које би било немогуће без друштвених мрежа. Учење на даљину јесте облик наставе који се, пре свега, повезује са учењем путем примене разноврсних информационо-комуникационих технологија (ИКТ), посебно посредством интернета, како би се ученицима омогућило учење и у својој кући (Janković, 2015).

Предности друштвених мрежа (Janković, 2015: 56):

1. Могућност успостављања нових пријатељских контаката и односа
2. Одржавање контаката постојећих пријатељских контаката и односа
3. Лака и брза размена информација

Квалитетно и креативно коришћење слободног времена младих

Слободно време савремених младих повећава се с времена на време, зависно од породичних и других обавеза. Међутим, не уме сваки млади човек или жена да искористи количинско повећање фонда слободног времена на продуктиван начин. За разумно коришћење слободног времена можемо везати појмове продуктивног и непродуктивног понашања појединаца (Mijatović, 2014). Непродуктивним понашањем појединци упражњавају активности којима се исцрпљују могућности уношења промена у слободно време како би се успоставила одређена равнотежа. Повећање слободног времена код таквих појединаца не представља позитивну промену, већ најчешће опасност да се још више отисну у упражњавање неприхватљивих активности. Продуктивно понашање у слободном времену испољавају појединци који себе сматрају битним чиниоцем слободног времена. Такво понашање доприноси обогаћивању личности (Mijatović, 2014).

Сусретање са културом, активно доживљавање њених дела, па чак и њихово пасивно конзумирање, за многе младе могући су само у слободном времену. Због тога се слободно време мора посматрати као културни феномен, нарочито због његовог све већег значаја за развој човекових интелектуалних способности и унапређења целокупног процеса хуманизације (Grandić i Letić, 2008). Пораст слободног времена ствара услове за развој разних облика културно-уметничких активности. Култура губи свој прави смисао ако се човек доводи у ситуацију да буде само пасиван посматрач уметничких остварења професионалаца. Треба се залагати за културу као фактор самопотврђивања и креативног испољавања личности. Развијањем

културне навике код људи се формира стваралачки поглед на свет. Стваралаштвом се сматра она мисаона активност којом долазимо до нових оригиналних решења која имају општу друштвену вредност. Резултати тог стваралаштва јесу уметничка дела, научна открића и технички проналасци. Стваралаштво може бити забавно и релаксирајуће, а задовољство које се јавља после фазе стварања даје човеку самопоуздање и веру у себе. Слободно време испуњено стваралачком активношћу помаже развоју индивидуалности, унапређује способност доживљавања, продубљује моћ инвенције и стваралачке маште, подстиче на самостално критичко истраживање. Развијајући све те способности, стваралачко коришћење слободног времена може утицати на сâм карактер рада (Grandić i Letić, 2008).

Закључна разматрања

У данашње време дигитални медији су у великој мери заступљени у животу сваког појединца. Из тог разлога не можемо занемарити њихов доминантан утицај у пружању информалног знања њиховим корисницима. Знамо да породица, школа и вршњачке групе у значајној мери одређују идентитет и улоге у друштву. Међутим, интернет и дигитални облици медијске културе имају све већи значај у обликовању свакодневног живота младих људи. Неоспорно је да деца и млади проводе већи део слободног времена уз различите медије јер у њима проналазе садржаје, симболе и потврду времена у коме живе. Из тог разлога веома је битно да информације и садржаји које млади користе путем медија буду релевантни, да подстичу младе на критичко мишљење и да, пре свега, буду безбедни за коришћење. Самим тим, велика је одговорност породице, друштва, школе и државних органа у подршци и стварању информационе писмености код младих. Мишљења сам да је данас потребно дати много већи значај овој теми, јер млади људи који су рођени након експанзије дигиталних медија доживљавају исте као нераздвојиви део њиховог света. Нове генерације имају суштински различит приступ дигиталним медијима од генерација које су биле сведоци њеног настанка. Самим тим, наш задатак је да покушамо да боље разумемо свет младих и значај који за њих имају дигитални медији. Неопходно је прихватити дигиталне уређаје и медије, али у мери која је одговарајућа. Недостатак људског контакта, преобимност информација, неселективност у погледу корисних и релевантних података од оних који то нису, као и социолошки и културолошки аспекти, не смеју бити изостављени у истраживањима нове ере образовања и васпитања. Млади могу да буду свесни и да критички размишљају једино ако се развијају у средини која препознаје значај квалитетног слободног времена. Одговорност породице, образовних институција и друштва јесте да обезбеди боље планирање слободног времена деце и младих. Млади морају да имају више подстицаја, усмерења и материјалних услова да на креативан и стваралачки начин организују и проводе своје слободно време. Изнети ставови јесу резултат анализе презентованих истраживања и релевантних теоријских становишта.

Педагошка импликација овог рада била би да је неопходно да породица као нуклеус друштва, школа и друштво треба да усмеравају младе на што креативније и квалитетније провођење слободног времена путем културних и стваралачких активности.

Литература

1. Božović, R. (2009). *Iskušenje slobodnog vremena*. Beograd: Mladost.
2. Bogavac, Lj., Popadić, D. (2013). Priručnik za zaštitu dece i mladih od sajber nasilja. „YES I AM”: *Stručni časopis za prevenciju seksualnog nasilja* 2, 68-74.
3. Đukanović, B., Knežević – Tasić, J. (2015). *Bihevioralne zavisnosti u Srbiji*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
4. Grandić, R. (2009). *Prilozi porodičnoj pedagogiji*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
5. Grandić, R., Letić, M. (2008). *Prilozi pedagogiji slobodnog vremena*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
6. Huston, A. C., Wright, J. C. (1999). How Young Children Spend Their Time: Television and Other Activities. In: *Developmental Psychology*, Vol. 35, No. 4, 912-925.
7. Janković, A. (2015). *Savremeni modeli očigledne nastave u oblasti poznavanja prirode i društva*. Novi Sad: Gradska biblioteka.
8. Ješić, D. (2000). *Porodica i slobodno vreme mladih*. Beograd: Učiteljski fakultet.
9. Junco, R., Chickering, A. W. (2010). Civil discourse in the age of social media. *About Campus*, 15(4), 12–18.
10. Kowalski, R., Giumetti, G., Schroeder, A., Lattanner, M. (2014). Bullying in the Digital Age: A Critical Review and Meta-Analysis of Cyberbullying Research Among Youth. *Psychological Bulletin: American Psychological Association*, Vol. 140, No. 4, pp.1073–1137.
11. Koković, D. (2002). Slobodno vreme – kreativni čin ili traganje za identitetom i životnim stilom. U: *Vaspitni rad u domovima učenika srednjih škola Republike Srbije*. Beograd: Ministarstvo prosvete i sporta, Institut za ekonomiku i finansije, 61–79.
12. Mahoney, J. L., Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context, *Journal of Adolescence*, 23, 113-127.
13. Margo, J. & M. Dixon. (2006). *Freedom's Orphans: Raising youth in a changing world*. London: Institute for Public Policy Research.
14. Mijatović M. (2014). Mogući načini organizovanja slobodnog vremena mladih. U: *Istraživanja u pedagogiji*. 4(2), 37-47.
15. Nedimović, T., Biro, M. (2011). Faktori rizika za pojavu vršnjačkog nasilja u osnovnim školama. U: *Primenjena psihologija*, 3, 229–244.
16. Nedimović, T., Biro, M. (2013). Ko su žrtve vršnjačkog nasilja? U: *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja*, 45 (1), 150–168.
17. Opić, S., Đuranović, M. (2014). Leisure Time of Young Due to Some Socio - demographic Characteristics, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 159, 546–551.
18. Petrović, J., Zotović, M. (2010). Isti ili drugačiji: Slobodno vreme mladih u Vojvodini i u svetu. U: *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 2010(130), 79-88, Novi Sad.

19. Popadić, D., Kuzmanović, D. (2014). *Korišćenje digitalne tehnologije, rizici i zastupljenost digitalnog nasilja među učenicima u Srbiji*. Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
20. Peruško, Z. (2011). *Uvod u medije*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
21. Plenković, J. (2000). *Slobodno vrijeme mladeži*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
22. Perić, N. (2017). *Uticaj i primena digitalnih medija na vaspitanje i obrazovanje dece*. Digitalni Prostori: Izazovi i Očekivanja
23. Radojković, M., Crnobrnja, S. (1990). *Sredstva masovnih komunikacija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
24. Rosić, V. (2005). *Slobodno vrijeme – slobodne aktivnosti*. Rijeka: Biblioteka Eduka.
25. Sari, G. (2019). Handbook of Research on Children's Consumption of Digital Media, IGI Global, vol. in *Advances in Human and Social Aspects of Technology (AHSAT)*.
26. Sublet, V., Spring, C. & Howard, J. (2011). Does social media improve communication? Evaluating the NIOSH science blog. *American Journal of Industrial Medicine*, 54(5), 384–394.
27. Stepanović I. (2011). Mladi i zabava – Ima li mesta zabrinutosti. U: *Engrami - časopis za kliničku psihijatriju, psihologiju i granične discipline*. 33(4), 33-46.
28. Stepanović I., Videnović M., Plut D. (2009). Obrasci ponašanja mladih tokom slobodnog vremena. U: *Sociologija*. 51(3), 247-261.
29. Veal, A. J. (2019). Joffre Dumazedier and the definition of leisure, *Loisir et Société / Society and Leisure*, 42:2, 187-200.
30. Vujanić, M. (2007). *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska.
31. Zukorlić, M. (2016). Pedagoška komunikacija u funkciji razvoja socijalne kompetencije učenika. U: *Inovacije u nastavi*, 29(1), (92-104). UDC 37.013::316.77.2-057.874, Beograd: Učiteljski fakultet.

PRESENCE OF SOCIAL NETWORKS IN YOUTH'S FREE TIME

Summary: *Free time is one of the important factors in the personality development of children and young people, because it gives them the opportunity to express their creative powers and satisfy their interests and needs. The new millennium represents a turning point in various areas of the development of society and civilization, in which information technologies and digital media have a very an important role. Due to easy availability, quick information and quick access, almost no person, especially young people, can imagine their everyday life without them. The influence of the media on modern man begins to happen from the earliest age, for this reason, this topic deserves more space in the pedagogical theory. The aim of the paper is to point out the different ways of using social networks in the free time of young people, as well as the role of the family as the nucleus of society in guiding young people to spend their free time as qualitatively and creatively as possible. of the most significant research on our topic in the country and abroad, as well as pedagogical implications for further research. The conclusion of the paper is that young people spend most of their free time with different media because they find content, symbols and confirmation of the times in which they live. For this reason, it is very important that the information and content used by young people through the media be relevant, encourage young people to think critically and, above all, be safe to use. Therefore, the family, society, school, as well as state authorities have a great responsibility in supporting and creating information literacy among young people.*

Key words: *free time, young people, social networks.*